

In: Boersema, Pieter, Jan Hoek, Mart-Jan Paul, Maria Verhoeff (red.), *Gezag in beweging. Kerkelijk leiderschap tussen tekst en context*. Heerenveen: Protestantse Pers, 2008, 79-94. [De voetnoten staan daar als eindnoten, 92-94.]

4. Bij de gratie Gods. De gezagsdragers in Deuteronomium 16:18-18:22

Simeon Folkertsma en Mart-Jan Paul

Inleiding

Dit artikel gaat in op specifieke instructies voor leidinggevend en in Israël, zoals die beschreven staan in Deuteronomium 16:18-18:22. Daar worden verschillende gezaghebbende functies gepresenteerd en nader bepaald. Het betreft rechters, griffiers, priesters, koningen en profeten. Deze personen gaven in diverse opzichten en op onderscheiden wijze leiding aan Israël en deden dit direct of indirect namens God: bij de gratie Gods. Omdat zij gezag hadden en dat ontleenden aan een hoger gezag kunnen wij ze ook ambtsdragers noemen.

In dit artikel onderzoeken we deze bepalingen tegen de achtergrond van het oude Nabije Oosten en tegen de achtergrond van de eerdere bijbelboeken. Daarmee proberen we het eigene van de genoemde functies of ambten helder te krijgen en tevens de flexibiliteit ervan in veranderende situaties.¹ Daarna zoeken we naar de functie van deze bepalingen in de theologie van Deuteronomium. Tenslotte worden deze leiders met elkaar vergeleken en volgt er een hermeneutische poging de gevonden resultaten vruchtbaar te maken voor de huidige bezinning op ambt en gezag.

De opbouw van Deuteronomium

Deuteronomium bestaat uit een afscheidsredevoering van Mozes, waarin hij het volk nog eenmaal de belangrijkste zaken op het hart drukt.² Dit gebeurt met het oog op het beloofde land Kanaän, waar de Israëlieten onder leiding van Jozua naar toe zullen gaan.

¹ Voor dit artikel wordt de canonieke samenhang van de boeken Genesis tot en met Deuteronomium aangehouden, in de eenheid die deze boeken binnen de Pentateuch hebben.

² In de klassieke joods-christelijke visie is het boek afkomstig van Mozes, globaal uit de 14e eeuw v.Chr. In de afgelopen twee eeuwen is het boek Deuteronomium vaak in verband gebracht met de reformatie van koning Josia (2 Kon. 22) en is een datering in de 7e eeuw v.Chr. bepleit. Een historisch overzicht en een pleidooi voor de vroege datering is te vinden in M.J. Paul, (1988), *Het Archimedis punt van de Pentateuchkritiek. Een historisch en exegetisch onderzoek naar de verhouding van Deuteronomium en de reformatie van koning Josia (2 Kon. 22-23)*. Diss. Leiden. 's-Gravenhage: Boekencentrum.

Globaal kan het boek ingedeeld worden in een verhalende terugblik op de verlossing uit Egypte en de reis door de woestijn (1-4). Daarna staan de Tien Geboden vermeld als een basisbepaling (5). Na diverse hoofdstukken met aansporingen om de God van Israël te dienen (6-11), volgt een uitgebreid gedeelte met allerlei wetsbepalingen (12-26). Daarna komen zegen en vloek aan de orde (27-30). De slothoofdstukken staan in het teken van Mozes' afscheid en sterven (31-34).³

Het boek bevat verschillende soorten literatuur, maar ondanks deze verscheidenheid vormt het een eenheid in compositie. De wetgeving wordt niet afzonderlijk gepresenteerd, maar in het kader van het verbond van God met Israël. Dat gebeurt hier in een toespraak met elementen van aansporing en waarschuwing. In een dergelijke context valt te verwachten dat er geen volledige opsomming van wetten gegeven wordt, maar dat slechts kernpunten aan de orde komen.

Er zijn verschillende pogingen gedaan om een verdere structuur te vinden in de wetten die in de hoofdstukken 12-26 vermeld staan. Een invloedrijk voorstel is dat van S.A. Kaufman.⁴ Deze auteur stelt dat de wetten in 12-26 gegroepeerd zijn volgens de Tien Geboden. Veel onderzoekers zijn overtuigd geraakt van deze benadering.⁵ De passage 16:18-18:22 wordt in deze benadering vrijwel unaniem verbonden met het vijfde gebod: 'Toon eerbied voor uw vader en uw moeder, zoals de HEER, uw God, u heeft geboden. Dan wordt u gezegend met een lang leven en met voorspoed in het land dat de HEER, uw God, u geven zal' (Deut. 5:16). De ouders uit dit gebod worden dan representatief voor alle gezagsdragers. Een soortgelijk verband is aantoonbaar tussen het vierde gebod, over de sabbat, en de uitwerking in Deut. 15-16: het sabbatsjaar, de vrijlating van slaven in het zevende jaar en de drie grote feesten. Ook bij het zesde gebod, het verbod op doodslag, zijn er verbanden: de

³ Sinds ruim een halve eeuw worden er vergelijkingen gemaakt tussen Deuteronomium en oud-oosterse vazalverdragen. Deze vergelijkingen zijn van belang voor de structuur, maar ook voor de datering. Met name K.A. Kitchen stelt zich, op basis van bijna negentig documenten, op als een krachtig verdediger van de these dat Deuteronomium meer lijkt op de Hethitische verdragen uit de 14e eeuw v.Chr. dan op de Assyrische verdragen uit de 7e eeuw v.Chr. Zie zijn (2003), *On the Reliability of the Old Testament*. Grand Rapids: Eerdmans, 283-294.

⁴ S.A. Kaufman, (1979), *The Structure of the Deuteronomic Law*, in: *Maarav: A Journal for the Study of the Northwest Semitic Languages and Literatures* (1), nr. 2, 105-158. Kaufman pakt de these van Fr. W. Schulz op die stelde dat de wetten van Deuteronomium 6-25 gegroepeerd zijn naar de volgorde van de Tien Geboden.

⁵ H. Ausloos, (2003), *Deuteronomium*, in: *De Bijbel literair*, eds. J. Fokkelman, en W. van Weren, Zoetermeer: Meinema, 117-123; G. Braulik, (1991), *Die Deuteronomischen Gesetze und der Dekalog: Studien zum Aufbau von Deuteronomium 12-26*. SB 145. Stuttgart: Verlag Katholisches Bibelwerk., 7-8; C.J. Labuschagne, (1990), *Deuteronomium*, deel 2. POT. Nijkerk: Callenbach, 1990, 9-14 (iets minder overtuigd, maar wel akkoord met de analyse van Deut.16-18); H.J. Koorevaar, (2005), *Priestercanon*. versie 5.0, Leuven: ETF, 309-321. Eerder dan Kaufman heeft B. Holwerda, (1957), *Oudtestamentische voordrachten*. Deel 3: Exegese Oude Testament (Deuteronomium), Kampen: V.d. Berg, de these van Schultz opgepakt. Dit is uitgewerkt in C. Vonk, (1966), *Numeri-Deuteronomium*. Barendrecht: Barendrecht. De indeling wordt ook gehanteerd in M.J. Paul, G. van den Brink, J.C. Bette, (red.), *Bijbelcommentaar Leviticus-Deuteronomium*. Studiebijbel OT, Veenendaal: Centrum voor Bijbelonderzoek.

vrijsteden voor degenen die per ongeluk een ander gedood hebben, de oorlogswetten en de verzoening van de moord door een onbekende (Deut. 19-21).

Bij deze benadering zijn niet alle wetten even nauwkeurig te plaatsen, en we moeten ook rekening houden met associatieve verbanden, maar in grote lijnen wordt het helder hoe het wetsgedeelte in 12-26 opgebouwd is.

De genoemde gezagsdragers

In 16:18-18:22 worden eerst de rechters en griffiers genoemd. Vervolgens komen de Levitische priesters aan de orde (waarbij geen duidelijk onderscheid tussen priesters en levieten merkbaar is). Tot slot worden de koningen en profeten vermeld. Het is opvallend dat de ouders hier niet genoemd worden, maar alleen de gezagsdragers die een landelijke of regionale taak uitoefenen. Ook de oudsten, die meestal in een dorp of stad de leiding hebben, staan hier niet vermeld.

Rechters en griffiers

In 16:18 worden de eerste gezagsdragers genoemd. Het betreft de *šōpāt* 'rechter' en de *šōtēr* 'griffier'. De rechter had in het oude Oosten juridische taken, maar tevens verantwoordelijkheden voor het algemene bestuur.⁶ De tweede functie duidt op een taak waarin de schrijfkunst vereist is. De term is erg algemeen en staat voor een 'gedelegeerde' of 'adjutant', maar wordt ook wel met 'schrijver' vertaald. Het is een ondersteunende functie voor die van de rechters. Hier is met de NBV gekozen voor de vertaling 'griffier'.

Het brede gebruik van de term 'rechter' komt ook elders voor in het Oude Testament.⁷ Jhwh is in Genesis tot en met Numeri de rechter bij uitstek.⁸ Mozes nam na de uittocht de taak op zich om recht te spreken over het volk (Ex. 18:13, 16). Jetro stelt vervolgens een programma voor waarin de rechtspraak gedelegeerd wordt naar oversten over duizend, honderd, vijftig en tien (18:21-22). Dit wordt daarna ook uitgevoerd (18:26).

In Exodus 18:21 worden kwalificaties van de aan te stellen rechters aangeduid. Zij moeten capabel zijn, godvrezendheid, betrouwbaar en afkerig van onrechtmatige winst. In de terugblik van Deuteronomium 1:9-18 zijn de kwalificaties voor de rechters: wijsheid, verstand en een goede reputatie. Deze voorwaarden hebben vooral betrekking op het karakter van de rechters. Deze nadruk bij het selecteren van rechters geeft aan dat ze 'goed' moeten zijn voordat ze 'recht' kunnen spreken. Het karakter van een mens is essentieel voor zijn daden.⁹ De indeling betreft hier het

⁶ Niehr, (1995) *š-p-t*, in: *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, vol. 8, Botterweck e.a., Stuttgart: W. Kohlhammer, 412-413.

⁷ Gen 19:9, zie ook de associatie van rechter met *šar* 'overste' in Ex. 2:14 en 18:21-22.

⁸ In bijvoorbeeld Gen. 16:5, 18:25, 31:53, Ex. 5:21, 6:6, 7:4. Mozes gaf als onderdeel van de rechtspraak onderwijs betreffende de 'inzettingen van God' (Ex. 18:15-16). Hiermee krijgt de geopenbaarde wil van Jhwh een juridisch karakter.

⁹ D.L. Christensen, (2001), *Deuteronomy*, Vol. 1, 1:1-21:9. 2nd ed. Nashville: Thomas Nelson, 365.

stamverband of een militaire indeling: duizend, honderd, vijftig en tien (vgl. Num. 31:14). Beide reeksen kwalificaties veronderstellen dat de bestuurder zich al heeft bewezen over een langere periode. Zijn reputatie moet immers kenbaar zijn. In een stamgeoriënteerde samenleving is het daarom waarschijnlijk dat zij uit de familieoudsten werden gekozen.¹⁰

In Deuteronomium 1:9-18 staan geen gedetailleerde rechtsregels, maar meer aanwijzingen voor de wijze waarop recht gesproken moet worden. De rechters moeten naar hun broeders luisteren, rechtvaardig rechtspreken tussen mensen, hetzij een broeder, hetzij een vreemdeling. Zij mogen niemand voortrekken in het recht, en zij moeten klein en groot horen. Zij mogen voor niemand bang zijn, want de rechtspraak is van God. Ten slotte moet een zaak die te moeilijk is, naar Mozes worden gebracht.

In Exodus 5 worden voor het eerst in de Pentateuch de opzichters of griffiers genoemd. Het gaat hier om opzichters onder Egyptisch toezicht. Zij dragen persoonlijke verantwoordelijkheid voor het werk van de Israëlieten.¹¹ In Numeri is een opzichter iemand die voor algemeen bestuur verantwoordelijk is (11:16). Hij wordt naast de oudsten geplaatst. De opzieners worden meermalen in Deuteronomium genoemd. Ze zijn werkzaam op het militaire vlak (1:15, 20:5, 8, 9), het vlak van rechtspraak (16:18) en bij het algemeen bestuur (29:9, 31:28). In 1:15 spreekt Mozes erover dat hij naast hoofden ook opzieners of griffiers heeft aangesteld voor de verschillende stammen. We krijgen de indruk dat de functie sterk administratief is, maar niet steeds hetzelfde ingevuld wordt.

In Deuteronomium 16:18 krijgt het volk de verantwoordelijkheid om deze leiders aan te stellen. Er wordt niet expliciet vermeld hoe dit in zijn werk moet gaan. De voorwaarden voor de keuze worden echter wel als bekend verondersteld (vgl. 1:9-18). De bestuursfunctionarissen dienen te worden aangesteld per praktische, lokale eenheid (16:18).¹² De rechters en griffiers worden nu niet langer in militair verband of in familieverband (1:15, Ex. 18:21) aangesteld, maar volgens geografische overwegingen. Dit markeert de overgang van het verblijf in de woestijn naar het leven in het beloofde land. Het bestuur moet nu zodanig georganiseerd worden dat de stad een bestuurlijk centrum wordt. Doordat naast de rechters ook griffiers worden aangewezen en werk gedelegeerd kan worden, is er in het lokale bestuursapparaat plaats voor een hiërarchie.

Het belangrijkste principe in het bestuur is dat van 'rechtvaardigheid'. Elk rechterlijk oordeel moet rechtvaardig zijn (Deut. 16:18). Rechtvaardigheid moet te allen tijde worden nagestreefd (vs. 20). Oordelen mogen niet worden veranderd of beïnvloed.

¹⁰ Vgl. 1 Tim. 3:1-13, Tit. 1:5-9, 1 Petr. 5:1-4.

¹¹ Schunck, (1993), *š-t-r*, in: *Theologisches Wörterbuch Zum Alten Testament*, vol. 7, 1257-1258.

¹² Deuteronomium 16:18 beveelt de aanstelling van leiders 'in uw poorten'. Het woord 'poorten' verwijst naar de doorgangen in de stadsmuren. Dit was een geschikte plaats om zaken van openbaar belang aanhangig te maken. Iets dat algemeen bekend was heette 'gekend in de poorten' (Spr. 31:31, Ruth 3:11). In de poorten hadden soms oudsten of koningen rechtszittingen (Deut. 21:19, 22:15, zie ook 2 Sam. 19:9, Jer. 38:7, Spr. 31:23).

Daarom is een voorkeursbehandeling uitgesloten en mag er geen relatie zijn tussen een rechtsbesluit en een beloning (vers 19). Ook moet de rechter/bestuurder waken over de zuivere aanbidding van Jhwh. Verkeerde cultische voorwerpen of handelingen, door Jhwh gehate pilaren of ongepaste offers, zijn uit den boze (16:21-17:1). Ongedeelde, zuivere aanbidding en streven naar rechtvaardigheid worden daardoor met elkaar in verband gebracht.

Rechters hebben tot taak de samenleving vrij te houden van kwaad. Dit wordt duidelijk in een mogelijke situatie die in 17:2-7 staat beschreven. Kwaad wordt in relationele termen gedefinieerd als datgene wat de verbondsrelatie met Jhwh schaadt. Dit is gevaarlijk voor de samenleving. De taak van de rechters is dus conserverend. Wanneer een verstoring van de orde wordt waargenomen, dient er handelend te worden opgetreden teneinde het kwaad uit de samenleving te bannen. Zelfs de doodstraf kan dienen om de samenleving zuiver te houden.

Priesters en levieten

In Deuteronomium 17:9 wordt gesproken over de 'Levitische priesters'. Terwijl elders in de Pentateuch onderscheid gemaakt wordt tussen priesters en levieten, is dat hier niet het geval. Het lijkt er zelfs op dat het onderscheid bewust vaag is gehouden zodat beide groepen onder één noemer behandeld kunnen worden.

In het oude Oosten is geen equivalent voor de oudtestamentische *kōhēn*, 'priester'. Er zijn allerlei soorten priesters bekend, maar dan in verschillende klassen met eigen specialisaties. Vrijwel altijd bestaat er een verband tussen de priesterkasten en de koning. In de gevonden literatuur worden aparte toelagen voor de priesters besproken, hun vaste inkomen en een deel van de offers. In omringende landen is er geen aan de levieten gelijksoortige klasse bekend, maar het systeem van priesterklassen was wijdverbreid.¹³

De Pentateuch presenteert de stam Levi als een van de twaalf stammen van Israël. Mozes en Aäron waren lid van deze stam (Ex. 6:15-26). De stam Levi heeft een speciale functie in de cultus (vgl. Num. 18). De leiding berust bij de hogepriester, waarvan Aäron de eerste was met deze waardigheid (Lev. 8; Num. 35:25, 28, 32). Zijn zoons en hun nakomelingen zijn de priesters. De overige leden van de stam verlenen hulpdiensten bij het heiligdom en hebben een lagere functie, onder andere als bewakers. Deze levieten mogen in het heiligdom niet offeren of de heilige voorwerpen aanraken (Num. 18:3). Tussen dertig en vijftig jaar is men beroepsplichtig. (Num. 4:3, 30). Levieten moeten voorkomen dat het onreine in contact komt met de tabernakel (Num. 1:53, 8:24-26, 18:1-7). Ook hebben zij onderwijstaken (Deut. 33:9-10).

De stam Levi lijkt al priestertaken te hebben vóór de aanstelling van Aäron en zijn zonen. In Exodus 4:14 zegt Jhwh bij de roeping van Mozes: 'Is niet de Leviet Aäron

¹³ J. Bergman, H. Ringgren, W. Dommershausen, (1984), *kōhēn*, in: *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, vol. 4, 64-67.

jouw broer?' God zegt dit om Mozes te bemoedigen. Het is dan ook te verwachten dat het woord 'Leviet' hier al meer dan een stamaanduiding is. In Exodus 19:21-24 blijkt dat er al priesters waren in Israël voordat Aäron en zijn zonen waren aangesteld bij het centrale heiligdom. Het is mogelijk dat God de stam uitkoos die al priesterlijke ervaring had.¹⁴

De stam Levi moest de priesterdienst bij de tabernakel uitoefenen (Num. 3:1-10). Het gaat hier om de priesterdienst bij het koperen altaar voor de tabernakel (Ex. 27:1-2). Er zijn echter ook andere altaren van aarde of onbewerkte stenen (20:24-26 en 24:4-5). Degenen die daar offeren, worden niet nader gespecificeerd. In 24:4-5 staat het voor ons vage 'jongelingen van Israël.' Het kan hier om de Levieten gaan, maar evengoed om vertegenwoordigers van alle Israëlieten. Numeri 15:1-21 spreekt over 'het land van jullie woonplaatsen,' waar Israël moet offeren. Het is waarschijnlijk dat altaren bedoeld zijn zoals in Exodus 20:24-26 vermeld. De priesters van deze altaren worden ook niet genoemd. Dit kunnen Levieten zijn omdat zij over heel Israël verstrooid zijn (Num. 35).¹⁵ Ook dit laat dus ruimte voor een Levitische priesterdienst.

In het Oude Testament komt de term 'priester' vóór de instelling van het priesterambt in Exodus alleen voor in relatie tot de andere volken.¹⁶ De eerstgenoemde priester na het boek Genesis is Jetro, die priester van Midjan is. (Ex. 2:16, 3:1, 18:1). Vervolgens komen we de term priester tegen in Exodus 19:6. Hier biedt God aan dat het volk Israël een koninkrijk van priesters wordt.

Reinheid en heiligheid zijn zeer belangrijk voor het priesterschap (Lev. 21:6vv). Het oordeel van de priester is ook leidend op het gebied van reinheid. Dit is bijvoorbeeld het geval bij melaatsheid (Lev. 13-14), of vloeiingen (15). Bij wantrouwen van een echtgenoot ten aanzien van zijn vrouw voeren de priesters een ritueel uit (Num. 5:11-31). De hoofdtaak van de Aäronitische priesters is echter het verzorgen van de offerdienst bij de tabernakel (Lev. 1-7).

De priesters krijgen hun inkomen uit de offers in de tabernakel, de eerstelingen van de bomen en het veld, het loskopen van de eerstgeborenen en de tienden (Ex. 22:30 [vert.: 29], Num. 18). Hier lijkt sprake te zijn van variatie in hun aandeel.

Deuteronomium 16:18-18:22 gaat vooral in op de rechterlijke taak van de priester en zijn inkomen. Als eerste komt de priester aan bod in zijn rechterlijke rol (17:8-13). Op een centrale plaats, door God gekozen en waar het heiligdom aanwezig is, wordt er een rechtbank gevormd waarin priesters zitting hebben (17:8-9). Voor deze rechtbank worden zaken geleid die op lokaal niveau niet op te lossen zijn. Naast de Levitische priesters heeft ook een niet nader omschreven rechter zitting in deze rechtbank. Er wordt zeer duidelijk gemaakt dat de uitspraak van deze rechtbank bindend is. Op

¹⁴ Koorevaar, *Priestercanon*, 196-197.

¹⁵ Het is mogelijk dat de levieten hulpdiensten verrichten aan het centrale heiligdom (tabernakel, tempel), maar elders mochten offeren. Dan zou ook het offeren van de leviet Samuël verklaarbaar zijn.

¹⁶ Bv. Melchizedek in Gen. 14:18 en de priesters van On (Gen. 41:45, 50, 46:20). Egyptische priesters bezaten land, en ontvingen een toelage van de farao (Gen. 47:22, 26).

overtreding of op het negeren van dit vonnis staat de doodstraf. (vs. 10-13). Het belang van de priester in de rechtszaak wordt nogmaals onderstreept door de kwalificatie 'die staat in dienst van Jhwh jouw God'. Hiermee wordt ongehoorzaamheid aan de uitspraak van de priester verbonden met ongehoorzaamheid aan God zelf.

Vervolgens wordt duidelijk dat de Levitische priesters op hun beurt afhankelijk zijn van de dienst aan Jhwh (18:1-8). De offertaken van de Levitische priester worden niet direct genoemd, maar nader bepaald. Zijdelings wordt op de cultusfunctie van de priester gezinspeeld in 17:1 en 18:5. Ook zou 18:2-7, en in het bijzonder vers 3, niet mogelijk zijn zonder een rol van de Levitische priester in de cultus. Hier staat dat er een relatie moet zijn tussen het inkomen van de priester en zijn werk.

De stam Levi, waar de priesters deel van uitmaken, krijgt geen erfdeel op dezelfde wijze als de andere stammen (18:1-2). De inkomsten van de Levieten komen uit de eredienst (vs. 3-4). Doordat de Levitische priesters naast andere inkomsten ook een deel van de offers krijgen, is er een relatie tussen hun inkomen en hun werkzaamheden. Die inkomsten zijn afhankelijk van de vroomheid en offerbereidheid van het volk.

De Leviet die niet in de stad met het centrale heiligdom woont, heeft ten slotte het recht om, wanneer hij maar wil, naar het centrale heiligdom te gaan om daar Jhwh te dienen (18:6-8). Dan krijgt hij een zelfde toelage als de daar wonende Levieten, ongeacht andere inkomsten. De tekst is hier moeilijk te interpreteren. Het zou kunnen gaan om persoonlijke gaven of erfenissen (vgl. 2 Kon. 12:6-8 en Num. 5:9-10).¹⁷ In dat geval wordt bedoeld dat bij het berekenen van de toelage voor Levieten geen rekening mag worden gehouden met eventuele giften of erfenissen.

De koning

In het oude Nabije Oosten was een koning een door een godheid gesanctioneerde leider. De term *mēlek* 'koning' komt op verschillende manieren voor en betreft soms een kleine bestuurseenheid als een stad en andere keren de leider van een volk. In Genesis 14 worden zowel koningen van steden (bijv. Sodom en Salem) genoemd als Kedorlaomer, koning van de grote staat Elam. De laatste heeft als overwinnaar tal van andere koningen als vazallen onderworpen. Het lijkt er veel op dat een gemeenschappelijk kenmerk van deze vormen van koningschap het erfelijke karakter was, en dat het koningschap overging op de volgende generatie (vgl. Deut. 17: 20; Ri. 8:22-23; 2 Sam. 7:12-16).

Koningen moesten zich aan een bepaalde standaard houden. De koning werd gezien als herder van het volk en beschermer van de zwakken. Hij sprak daarom ook recht en meestal had hij ook een functie in de cultus.

¹⁷ De tekst heeft *mimkārāyw* 'zijn prijs'. Er is onduidelijkheid over wat dit precies betekent, maar het zou kunnen gaan om persoonlijke gaven of erfenissen (vgl. 2 Kon. 12:6-8 en Num. 5:9-10). Door het ontbreken van een *dāgēš* in de tweede *mēm* ontbreekt het prepositionele *min* dat nodig is voor de betekenis 'buiten' of 'zonder rekening te houden met'. Vgl. G.J. McConville, (2002), *Deuteronomy*. Apollos OT Commentary 5. Leicester: InterVarsity Press, 299.

Het koningschap komt in de Pentateuch het meest voor in combinatie met andere volken. Koningen treden daar op als legeraanvoerder, priester, rechter en overheerser. De eerste koning die in de Pentateuch genoemd wordt, is Nimrod (Gen. 10:8-12), stedenbouwer en jager. Koningen ontketenden oorlogen en sloten verbonden (14:1-17, 21-24, 21:22-34, 26:26-31). Melchisedek was koning en priester tegelijk (14:18-20). De farao wordt ook als koning van Egypte gepresenteerd. Er wordt gesproken over 'gevangenen van de farao', wat impliceert dat er ook recht door hem werd gesproken (39:20; vgl. 40:1-23, 41:9-13). De farao verkreeg absolute controle over zijn onderdanen en daarmee de landbouw (41:1-37, 47:13-26) en hij onderhield de priesterdienst (47:22, 26). Uiteindelijk introduceerde een farao ook de slavendienst voor de Israëlieten (Ex. 1:1-22). In Numeri blijken vooral de koningen van Edom, van Arad, van de Amorieten, van Moab, van Basan en van Midjan vijandig tegenover het volk Israël te staan.¹⁸

In Genesis worden er verwachtingen geschapen voor een Israëlitische koning. Dit blijkt reeds uit de belofte aan Abraham dat hij vele naties zal voortbrengen. Deze naties lijken per definitie monarchieën (Gen. 17:4-6, 16; 25:23; 35:11, 48:19). Expliciet wordt in deze teksten en mogelijk ook in 49:10 voorzeggd dat er koningen in Israël zullen zijn.¹⁹ In Numeri 24:7, 17 profeteert Bileam dat er uit Israël een koning zal opstaan. Toch is het koningschap in Israël een 'laat' verschijnsel, zoals blijkt uit Genesis 36:31 'Dit waren de koningen die over het land Edom regeerde voordat er een koning over de Israëlieten regeerde'.

In Israël is er steeds een sterke nadruk op het koningschap van Jhwh (Ex. 15:18, Num. 23:21, Deut. 33:5). Dit koningschap verschilt met dat van de volksleiders omdat Hij koning over de hele aarde is. Daarnaast is Hij in het verbond ook koning van Israël in een speciale zin.²⁰

De koning als hoofd van de natie is in Deuteronomium 16:18-18:22 optioneel. In de zogenaamde 'koningswet' (17:14-20) wordt toegestaan dat er een koning wordt aangesteld wanneer daar behoefte aan is (vs. 14-15). Er zijn enkele voorwaarden voor zijn aanstelling. Het volk moet Jhwh's keuze voor een koning ratificeren. Daarnaast moet de koning een mede-Israëliet zijn (vers 15).

Omdat het verlangen naar een koning in de context staat van de 'andere volken' wordt wel gesteld dat Deuteronomium het koningschap als een minderwaardig ambt presenteert. Dit is niet het geval. Niet het koningschap zelf, maar de motivatie voor en de invulling van het koningschap zijn voor Deuteronomium het belangrijkste. De bepalingen in 17:14-20 hebben juist tot functie een acceptabel koningsschap te schetsen. Men mag inderdaad een koning hebben, net zoals de andere volken die hebben. Zijn functie wordt echter door Jhwh bepaald, en niet door de gebruiken van de buurvolken.

¹⁸ Vgl. Num. 20:14-21, 21:21-30, 21:31-22:1, 22:2-24:25, 25:1-18.

¹⁹ D.I. Block, (2005), *The Burden of Leadership: The Mosaic Paradigm of Kingship* (Deut 17:14-20), in: *Bibliotheca Sacra* (162), 261-262.

²⁰ J.R. Vannoy, (1996), *King, Kingship*, in: *Evangelical Dictionary of Biblical Theology*, ed. Walter A. Elwell, Grand Rapids: Baker Books, 449-451.

Voor de koning geldt een aantal beperkingen. De eerste is militair van aard: een koning mag niet veel paarden houden (vs. 16). Omdat paarden toen vooral gebruikt werden voor het trekken van strijdwagens belemmert deze bepaling een groot militair apparaat.²¹ De beperking van het aantal vrouwen heeft politieke consequenties, omdat internationale verdragen vaak bezegeld werden door huwelijken tussen de koningshuizen. In hetzelfde vers wordt ook een financiële beperking ingesteld (vs. 17). De hoofdmotivatie voor de laatste twee verboden is dat het hart van de koning zou kunnen 'afwijken'.

In 17:18-20 is het kopiëren en bestuderen van de Thora de enige taak die expliciet aan de koning wordt toegewezen.²² Dit betekent dat de gewone taken worden verondersteld. Het afschrift moet gemaakt worden wanneer de koning de troon bestijgt.²³ Het betreft een kopie van het origineel dat aan de priesters is gegeven door Mozes, nadat hij het had opgeschreven (31:9, 24-26). De studie van de wet was de verantwoordelijkheid van alle Israëlieten (5:1, 6:6-9, 11:18-19), maar zeker de koning moest dit blijven doen als hij in zijn ambt was. Het overschrijven van de wet is niet slechts een zaak van devotie. De koning moest in de wet geschoold zijn en deze gebruiken als basis voor zijn regering. Dit draagt zorg voor een juist staatsbestel. Ten slotte wordt de mogelijkheid opengelaten dat de koning het ambt van opperrechter op zich neemt (17:9, 12). De koning is zowel door zijn scholing in de Thora als door zijn gezag geschikt om deze functie te vervullen. Zowel David als Salomo vervullen later rechterlijke taken (bijv. 1 Kon. 3:16-28). Aangezien dit in het oude Oosten vaak gebeurde, is het aannemelijk dat de 'koningswet' hier ook ruimte voor laat, maar het niet nodig vindt na de voorafgaande bepalingen hierop terug te komen.

De profeet

De laatste gezagsdrager die genoemd wordt in 16:18-18:22 is de *nābīʾ*, de profeet. Dit is een door God beroepen woordbemiddelaar. Voordat zijn functie besproken wordt, komt er opmerkelijk genoeg een opsomming van de heidense tegenhangers van de profeet. Dit is begrijpelijk wanneer naar de oosterse context gekeken wordt. De volken die door Israël verdreven zullen worden, kennen verschillende mogelijkheden om bovennatuurlijke leiding te zoeken. Dit gebeurt via de geestenwereld of door het duiden van tekens (18:9-12). Degenen die zich met deze vorm van communicatie bezighouden, zijn echter gruwelijk voor Jhwh (vs. 12). Zij leiden af van een integere devotie aan Hem omdat ze andere machten in het volk introduceren.

²¹ God is de Opperkoning die strijdt voor zijn volk en het land Kanaän geeft. De Israëlieten mogen een koning begeren als men eenmaal in het land woont, maar niet om het te veroveren.

²² De koning moest een kopie maken van 'deze Thora'. De verwijzing is naar het eerder genoemde Deuteronomische wetboek en niet slechts naar Deut. 18.

²³ J.H. Tigay, (1996), *Deuteronomy*. The JPS Torah Commentary. Philadelphia: Jewish Publication Society, 168. 'Rust hebben op de troon' is een uitdrukking die staat voor de troonsbestijging. Vgl. 27:2-8, waar Israël de wet moet opschrijven zodra men het land binnenkomt.

Er volgt een lijst van gebruiken die in Israël niet gevonden mogen worden (vs. 10-11). Als alternatief voor deze lijst met verboden gebruiken wordt de profeet genoemd. Er mag dus van uit worden gegaan dat deze praktijken niet bij het ambt van profeet horen.²⁴ Toch kwamen profeten niet uitsluitend bij Israël voor, maar ook bij volken buiten Israël.²⁵

De term 'profeet' wordt niet vaak in de Pentateuch gebruikt buiten Deuteronomium. In op één na alle gevallen staat de term in verband met Mozes. In Genesis 20:7 wordt deze term echter gebruikt om Abraham aan te duiden.

In Exodus 7:1 wordt Mozes als God voor de farao gesteld, en is Aäron zijn profeet. Hier komt de betekenis van 'spreken namens' duidelijk naar voren. In Exodus 15:20 wordt Mirjam, de zus van Mozes, profetes genoemd. Numeri 11 vertelt dat de geest van Jhwh op zeventig oudsten gelegd wordt om Mozes' taak te verlichten. Als gevolg hiervan profeteren zij eenmalig. Ten slotte wordt in Numeri 12:6 omschreven hoe de relatie tussen Jhwh en een profeet is, en hoe dit verschilt van Mozes. De communicatie met een profeet verloopt via visioenen en dromen. Opvallend is dat Bileam (Num. 22-24) geen profeet wordt genoemd.

In Deuteronomium 13:2-6 [V13:1-5] wordt de profeet behandeld die mensen andere goden wil laten dienen. Deze profeet dient in alle gevallen, zelfs als een aangezegd teken uitkomt, te worden gedood.

Jhwh zal zelf profeten aanstellen (18:15). Dat wil zeggen, dat zij door Hem geroepen worden en niet kunnen worden aangesteld door mensen. Ze dienen een Israëliet zoals Mozes te zijn (vs. 15, 18).²⁶ Het woord 'profeet' is in dit gedeelte een grammaticaal enkelvoud, maar het mag als een collectief worden opgevat, net als 'koning' in 17:14-20 en 'Leviet' in 18:6.²⁷ Het werkwoord 'laten opstaan' in vers 15 en 18 duidt dan ook geen eenmalige actie aan, maar een repeterende handeling.

²⁴ Er is een contrast tussen de koningswet en de wet op de profeet. In 17:14-20 is een institutie toegestaan die bij de omliggende volken gangbaar was, zij het aangepast. In 18:9-22 zijn bepaalde 'ambten' uitdrukkelijk verboden en wordt er een alternatief ambt gepresenteerd. McConville, *Deuteronomy*, 300.

²⁵ Met name in Mari en Assyrië. Vgl. G. Kwakkel (red.), (2003), *Wonderlijk gewoon. Profeten en profetie in het Oude Testament*. Barneveld: De Vuurbaak, 142-146 en Kitchen, 383-395. De verschillen zijn erg groot zoals N.H. Ridderbos, (1955), *Israëls profetie en 'profetie' buiten Israël*, Den Haag: Van Keulen, en H.A. Hoffner, (1987), 'Ancient Views of Prophecy and Fulfillment: Mesopotamia and Asia Minor', *Journal of the Evangelical Theological Society* 30, 257-265 duidelijk maken.

²⁶ Vaak wordt geïnterpreteerd 'een profeet als Mozes'. Bijv. de NBV vertaalt 'profeten zoals ik' (vs. 15). Letterlijk staat er echter 'Een profeet uit uw midden, vanuit uw broeders, zoals ik'. De laatste bepaling kan ook betrekking hebben op 'uw broeders', zodat de profeet een Israëliet zal zijn. Met deze uitleg komt overeen dat het profetschap van Mozes van een geheel eigen orde is, zoals in Numeri 12:6-8 en Deuteronomium 34:1-12 blijkt. Rashi heeft destijds deze uitleg gegeven en recent is die verdedigd door Kwakkel in 'Iemand als Mozes. Deuteronomium 18:9-22 en de identiteit van de profeet', in *Wonderlijk gewoon*, 11-27.

²⁷ Tigay, *Deuteronomy*, 175.

Het werk van de profeet wordt gekenmerkt door het doorgeven van het woord van God (vs. 18). Een profeet die het woord van Jhwh spreekt in zijn naam, heeft een absoluut gezag. God zal degene straffen die niet luistert naar zijn woorden (vs. 19). De profeet is gehouden alleen datgene in de naam van Jhwh te spreken dat hij ook daadwerkelijk heeft gehoord (vs. 20).

Dit levert het probleem van valse profetie op (vs. 21). Profeten die spreken namens andere goden, moeten gedood worden, net als profeten die een woord in de naam van Jhwh spreken zonder hiertoe te zijn gemachtigd. Deze laatste categorie is lastig te identificeren. Daarom volgt er een praktijktest. Als een profeet iets zegt in de naam van Jhwh mag verwacht worden dat dit vervuld wordt. Wanneer het woord niet uitkomt, hoeft men geen vrees te koesteren voor de profeet (vs. 21-22).

Hiermee is het overzicht van gezagsdragers ten einde. De unieke positie van Mozes is niet genoemd en ook de overdracht van het leiderschap naar Jozua niet (Deut. 34:9). Mogelijk hangt dat samen met de overgangssituatie waarin men verkeert. De wetgeving is vooral bedoeld voor de periode na Jozua, als het land veroverd is en iedereen in vrede en veiligheid leeft.

Overeenkomsten en verschillen

De genoemde gezagsdragers worden soms gekozen door het volk, maar in alle gevallen ontlenen ze hun uiteindelijke gezag aan God. Ze zijn ambtsdrager 'bij de gratie Gods'.

Wanneer we de bepalingen over de genoemde gezagsdragers overzien, blijken er ten aanzien van de aanstelling verschillen te zijn. De aanstelling van rechters en griffiers wordt geboden, maar die van Levitische priesters is verondersteld. De aanstelling van een koning is optioneel en de profeet wordt door Jhwh zelf aangesteld.

De kwalificaties voor de verschillende functies zijn onderscheiden. De rechters en griffiers worden uitgezocht op grond van hun capaciteiten en eigenschappen. Zij dienen godvrezend, betrouwbaar, afkerig van onrechtmatige winst, wijs, verstandig en in het bezit van een goede reputatie te zijn.²⁸ De Levitische priesters bekleden een erfelijk ambt. Hun kwalificatie bestaat uit het lidmaatschap van de stam Levi, en voor het priesterschap dient men een afstammeling van Aäron te zijn. Daarnaast geldt dat alleen mannen priesterfuncties mogen vervullen. De koning moet tenminste aan twee kwalificaties voldoen. Hij dient een Israëliet te zijn en door Jhwh gekozen te worden. De profeet ten slotte heeft geen andere kwalificatie dan dat Gods keuze op hem gevallen is.

De bemiddelende rol tussen God en mens is voor ieder verschillend. De priesters brengen de offers die de relatie met God moeten onderhouden en herstellen. De levieten helpen daarbij en vervullen ook een onderwijzende rol naar de Israëlieten

²⁸ Zie voor een verdere uitwerking van wijsheid in leiderschap het artikel van T. VanderEnde in deze bundel.

toe (al wordt die hier niet genoemd). De rechters en griffiers lijken meer met intermenselijke zaken van doen te hebben, voor een deel zelfs administratief, maar de eerstgenoemden moeten wel toezien op de zuiverheid van de locale cultus. De koning heeft uiteraard vooral bestuurlijke taken, maar uit zijn beperkingen blijkt dat hij vooral onderkoning onder God is. De profeet is degene die Gods boodschap het meest direct overbrengt.

Vervolgens zijn er verschillende consequenties van de gehoorzaamheid van de gezagsdragers en hun onderdanen. Het hele volk, maar in het bijzonder de lokale rechtspraak, dient gerechtigheid na te streven. Hierdoor zal het land worden gezegend. De koning zal gezegend worden met vrede en een uitgebreide dynastie wanneer hij de geboden van Deuteronomium 17:14-20 onderhoudt. Wie afgoden dient, moet door het volk worden gedood. Wie de centrale rechtbank niet gehoorzaamt, valt ook onder het oordeel en moet worden gedood. De profeet die buiten het mandaat van Jhwh spreekt, zal ook sterven. Degene die echter niet luistert naar de profeet die Jhwh's woord spreekt, zal door God zelf rekenschap worden gevraagd.

Verder valt de zorgvuldige fundering van bevoegdheden en beperkingen op. De lokale rechters zijn gebonden aan een principe van rechtvaardigheid en aan de uitspraken van een centrale rechtbank. De centrale rechters (de priesters en de centrale rechter) zijn gebonden aan de Thora. De priesters zijn afhankelijk van de opbrengst van de dienst aan Jhwh. De koning wordt in zijn inkomen en macht drastisch beperkt en is voor het welslagen van zijn dynastie volledig van Gods zegen afhankelijk. Zowel de koning als de priesters zijn weer gehoorzaamheid verschuldigd aan de profeet. De profeet ten slotte heeft de hoogste autoriteit, maar ook de grootste beperking. Hij dient alleen het woord van Jhwh te spreken. Jhwh is zijn autoriteit, buiten diens mandaat heeft hij geen macht.

Het is opmerkelijk dat de genoemde functies geen duidelijke taakomschrijving hebben. Hier worden hoofdzakelijk randvoorwaarden geschapen. Het gewone functioneren van de gezagsdragers wordt verondersteld en er is veel ruimte tot eigen vormgeving.

Door de beschrijving van het mandaat van de verschillende functies blijkt dat hun invloedssferen overlappen. De priester spreekt ook recht, de rechter waakt ook over de cultus. De bevoegdheid van de koning mag zich dan over de hele natie uitstrekken, hij blijft ondergeschikt aan de Thora die door de priesters wordt bewaard. In alle gevallen is het oordeel van de profeet leidend, maar het oordeel van de profeet moet beproefd worden door de hele gemeenschap. Er is geen plaats voor machtsconcentratie in één persoon. Dit is zelfs het geval in het fundamentele gebod in de Tien Geboden: zowel de vader als de moeder moeten worden gehoorzaamd (Deut. 5:16).

Doel van de wetgeving in Deuteronomium

Het boek Deuteronomium bevat overgangsbepalingen, want Israël laat het zwerfende bestaan in de woestijn achter zich. Mozes neemt afscheid en scherpt de belangrijkste regels nog eenmaal in, en dat doet hij vooral met het oog op de vestiging in Kanaän. De invulling van wetsoepalingen en taken is daarom soms iets anders dan in de voorgaande bijbelboeken. De wetten vormen een mogelijkheid voor het volk Israël om dankbaar te reageren op Gods verlossing uit Egypte. Tevens worden de wetten niet zondermeer opgelegd, maar zijn ze ingebed in de verbondsrelatie met God. Het leven in Kanaän heeft te maken met Gods bedoeling met Israël, om zijn persoonlijke eigendom te zijn, een volk te midden waarvan Hij wil wonen (Ex. 19: 4-6). Hij is als een vader voor zijn volk en er is geen andere natie die Hij zo nabij is (Deut. 32:8-14). Wanneer het volk gehoorzaam is, zal het gezegend worden (28:1-15), een lof, naam en sieraad zijn boven alle volken (26:16-19), en ook tot zegen zijn voor die andere volken (vgl. Gen. 12:3).²⁹

Israël ontving de wet als een groot voorrecht, zodat men zich daarin mocht verheugen. De volken zouden zich verwonderen over de wijsheid hiervan (Deut. 4:6) en over het feit dat God zo nabij is met zijn volk (4:7-8). Het leven van Israël was gebonden aan bepaalde regels, maar is vooral een leven in afhankelijkheid van de levende God die met zijn volk is, het leidt en zegent. Daarom is gehoorzaamheid aan de wetten een uiting van innerlijk geloof in deze God en van liefde voor Hem.³⁰

Hermeneutiek

Veel christenen delen de oudtestamentische wetten in drie categorieën in, waarbij alleen de Tien Geboden beschouwd worden als zedelijke of morele wetten met een blijvende geldigheid. De overige wetten worden onderverdeeld in burgerlijke of civiele wetten, die betrekking hebben op het gewone leven in het land Kanaän, en ceremoniële wetten, die gelden voor de tabernakel (tempel) en de eredienst. Deze beide groepen wetten zijn volgens hen verouderd en hoeven niet meer in praktijk gebracht te worden.

Er zijn echter nogal wat bezwaren aan te voeren tegen deze gangbare, maar van buitenaf opgelegde indeling. In het bovenstaande is naar voren gekomen dat Deuteronomium 12-26 beschouwd kan worden als een uitwerking van de Tien Geboden. Daarmee hebben we een bijbelcommentaar binnen de Bijbel zelf. Op die manier komen we belangrijke principes op het spoor.³¹ Het is waar dat christenen de bepalingen van de theocratie van Israël niet in zijn geheel kunnen toepassen, maar wanneer deze bepalingen belangrijke aanwijzingen bevatten over God en over de

²⁹ De passieve vertaling 'gezegend worden' verdient de voorkeur. Vgl. K.N. Grünberg, (2003), *Abraham, Blessing and the Nations*. BZAW. Berlin: de Gruyter.

³⁰ Vgl. P.R. House, (1998), *Old Testament Theology*, Downers Grove: InterVarsity Press, 169-196 en D.I. Block, (2006), *Preaching Old Testament Law to New Testament Christians'*, *Hiphil* 3 [<http://www.see-j.net/hiphil>]. Geraadpleegd 4 maart 2008.

³¹ Zie Paul e.a., *Bijbelcommentaar Leviticus-Deuteronomium*, Excurs 9: De hermeneutiek van de wetten: Mozes' wetgeving voor deze tijd, 1241-1259.

wijze waarop Hij gezag wil uitoefenen onder mensen, kunnen we hier veel van leren. Voor christenen ligt de norm in het Nieuwe Testament, in het onderwijs van Christus en de apostelen, maar van daaruit kunnen zij veel waardevolle zaken in het Oude Testament op het spoor komen. Daarmee wordt rekening gehouden met verschillende bedelingen en met continuïteit.

Vanuit de overtuiging dat de wetten van God eeuwige principes bevatten of weerspiegelen, die geldig zijn voor alle tijden en ook voor ons, heeft C.J.H. Wright voorgesteld de volgende drieslag in ogenschouw te nemen: God, volk en land. Hij gebruikt daarbij een driehoek: er is een theologische hoek, een sociale en een economische. In het kader van ons onderzoek is van belang dat God een volk heeft uitgekozen als paradigma voor de volken; zo gaat Hij met mensen om en zo mogen mensen met elkaar omgaan. Dit paradigma is niet een voorbeeld dat letterlijk nagevolgd moet worden, maar is veel meer een patroon, een model dat men kan zien en waaruit men lering kan trekken voor de eigen situatie.³²

Gezagsdragers in de christelijke gemeente

Hoewel er veel verschillen zijn tussen de wijze waarop Israël geregeerd en geleid werd en de manier waarop gezagsdragers in onze kerken en gemeenten functioneren, zijn er toch wel zaken die van belang zijn in de hedendaagse bezinning. Ten eerste valt op dat er geen volledige lijst van gezagsdragers is, maar dat slechts belangrijke voorbeelden genoemd worden. De opsomming benoemt zowel verplichte als optionele gezagsdragers.

Niet alle gezagsstructuren zijn in alle tijden nodig en ze zijn niet altijd hetzelfde. Tevens worden bestaande functies specifiek ingevuld. Dat kan een zekere ontspanning geven in de huidige gesprekken. Wie een nauwkeurig afgebakende hoeveelheid functies in de Bijbel wil terugvinden, merkt de beweeglijkheid op.³³ Hetzelfde geldt voor de inhoudelijke kant. De randvoorwaarden zijn belangrijker dan alle details!

Tevens valt op dat een grondlegger als Mozes geen opvolger krijgt; Jozua vervult slechts een deel van zijn taken. In sommige tijden zijn nieuwe leiders nodig die de lijnen uitzetten voor de komende jaren of eeuwen, terwijl meestal leiders van kleiner formaat nodig zijn voor continuering van het bestaande.

Verder is het opmerkelijk dat Deuteronomium zich keert tegen alleenheerschappij. De gemeenschap dient zo geordend te worden dat er een machtsevenwicht tussen verschillende partijen bestaat. Verder is er ruimte voor hiërarchie in de organisatie van de gemeenschap. Zowel de rechters als de priesters hebben functionarissen onder zich.

³² C.J.H. Wright, (2004), *Old Testament Ethics for the People of God*. Leicester: InterVarsity Press. Vgl. H. Lalleman-de Winkel, (1999), *Van Levensbelang. De relevantie van de oudtestamentische ethiek*. Zoetermeer: Boekencentrum.

³³ Vgl. ook het artikel van M.J. Paul in deze bundel over leiderschap in de boeken Samuel.

Een ander belangrijk punt is de principiële gelijkheid tussen de gezagsdragers en degenen over wie zij gezag uitoefenen. Beide groepen staan onder dezelfde wet. Zij zijn 'broeders' (Deut. 18:20, vgl. Mark. 10:42-45) en dienen zich niet boven elkaar te verheffen.

Het belang van gehoorzaamheid is onmiskenbaar aanwezig in Deuteronomium. De aangestelde leiders moeten gehoorzaamd worden, want zij vertegenwoordigen Gods gezag. Het gaat hier echter niet om blinde gehoorzaamheid, want ook de gezagsdragers moeten beoordeeld worden. Het lijkt een taak voor de verschillende ambtsdragers om in geval van conflict of probleem elkaar aan te spreken. Ook in de kerk dient gehoorzaamheid aan het gezag het eerste uitgangspunt te zijn. Er moeten echter ook mechanismen in het gekozen leiderschapsmodel ingebouwd zijn die ontsporingen in het leiderschap kunnen corrigeren of tegengaan. Dat kan zowel plaatselijk als landelijk het geval zijn.

In het kiezen van een ambtsdrager kan de kerk leren van de eisen aan gezagsdragers in Deuteronomium. Het valt op dat voor sommige ambten een roeping - een keuze van God - vereist is, voor andere niet. Voor de ambten die het volk zelf moet vervullen, gelden kwalificaties die alleen kunnen blijken door ervaring met leiderschap. Paulus geeft voor het opziensambt een vergelijkbare lijst (1 Tim. 3). De kerk doet er dan ook goed aan bij het kiezen van haar leiders de reputatie van kandidaten stevig in aanmerking te nemen.

Ten slotte veronderstelt Deuteronomium bekendheid van de lezer met de verschillende ambten. Juist de punten die verschillen van de geconstateerde praktijk worden extra belicht. In het zoeken naar de uitoefening van gezag dient de kerk eerst belangrijke basisprincipes te verwoorden. Voor een deel kunnen functies overeenkomen met wat elders gangbaar is, maar ze krijgen een eigen accent. In het bijzonder is het gehoorzamen aan de Schrift van belang en ook het luisteren naar de stem van de levende God. Geen enkele gezagsstructuur kan volstaan met regels uit het verleden, maar er kan slechts leiding worden gegeven aan de gemeente vanuit de verbondenheid met Jezus Christus, die vanuit de hemel verbonden is met zijn gemeente op aarde (Ef. 4:9-16).

De wetgeving over de gezagsdragers in Deuteronomium diende om het volk van God te laten functioneren in het land Kanaän. Zo dienen hedendaagse leiders en bestuursvormen bij te dragen tot het welzijn van de gemeente en aan het verspreiden van zegen voor anderen in deze wereld.

Wanneer die principiële uitgangspunten helder zijn, kan ook gebruik gemaakt worden van goede inzichten en functies die in de maatschappij aanwezig zijn, zoals in Israël ook niet alle functies nieuw waren.

Zo biedt het Oude Testament boeiende perspectieven voor het doordenken van gezagsvormen in onze tijd. Daarbij zullen de vormen zelf nooit het laatste woord hebben, maar de verantwoordelijkheden van ieder christen, naar God en naar elkaar. Zo mogen we in Gods weg gaan en de principes van de Schrift actualiseren naar onze tijd.